

Холод

Щепан Твардох

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Наталія Данилюк

© Видавничий дім «Фабула». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

ВСТУП

Улітку 2019 року я відчув, що мушу втекти, і з цього починається ця історія.

Життя затягувалося навколо мене щодень тіснішим зашморгом, як завжди, коли я надто довго затримуюсь у світі, до якого належу. Мене втомлювали людські обличчя й людські голоси, друзі дратували нарівні з ворогами, досить із мене було міст, у яких я буваю проїздом, як і сілезької провінції, де я мешкаю.

Кожного поранку мені дедалі важче було вставати з ліжка, немов уночі хтось докладав гір і до ноші, що, здавалося, спочивала на моїх плечах, хода моя ставала дедалі важчою, а я дедалі гнівливішим; чимраз частіше я теж бачив пики, які, як уважав, раптом напрошувалися на мій кулак, тож я відчув, що мушу втекти туди, куди завжди тікаю протягом п'ятнадцяти років, на Шпіцберген, щоб, коли повернуся, уже менше гніватися на світ, на людей і на самого себе.

Я купив квиток на літак, спакував наплічник і гвинтівку й невдовзі після цього вийшов на пероні летовища в Лонг'їрі. Холодне узбережжя привітало мене як зазвичай — зимним вітром і низьким, сталевим склепінням хмар. Я зупинився в кемпінгу неподалік летовища, поставив свій малий намет, а потім сидів у кают-компанії з вікнами, пив каву й дивився на фіорд і на гори на протилежному березі, і на поморника короткохвостого, який ганявся за чайками, і на сріблястого песця, який принохувався до чогось між камінням.

Наступного дня я сів на швидкий пором, що плів до Піраміди — покинутого в дев'яностих роках радянського шахтарського містечка, де вже років зо два надцятєро росіян у відновленому готелі обслуговують млявий туристичний рух. Кількагодинний рейс минув спокійно, я вийшов на тимчасовому причалі, закинув

наплічник на спину, а гвинтівку на плече, і помарширував між забудовами покинутого містечка, подаючись углиб.

Мене супроводжувала провідниця, російськомовна українка з Харкова, яка на причалі чекала на екскурсію туристів із Москви, які пливли тим самим судном, що і я,— це було за три роки до війни, і попри захоплення Росією Криму й Донбасу 2014 року в Піраміді українці й росіяни жили радше у згоді. Принаймні на перший погляд.

Провідниці було, може, років двадцять п'ять, і вона мала товсті коси, що впліталися в пасок перевішеного через спину старого штуцера. Вона мені трохи подобалася, гадаю, що і я їй подобався, хоча, напевно, я собі тільки лещу. Ми розмовляли, ідучи, може, хвилин десять, так, як розмовляють люди, які знають, що зараз відштовхнуться одне від одного, щоб більше вже ніколи не зустрітися. Дівчина казала, що походить із Харкова, але мешкає тепер в Іркутську, у Росії, я відповів, що був в Іркутську, навіть кілька разів, але давно, двадцять років тому, казала, що Іркутськ не міняється, а потім питала, мабуть, насмішливо або навіть загонисто, чи не боюсь я сам іти вглиб, якщо всього-на-всього два дні тому тут бачили ведмедицю із двома дитинчатами. Я відповів, що, авжеж, боюсь, але це — тут я обвів рукою горизонт — варте цього страху. Дівчина споважніла, відказала, що краєвиди — так, красиві, але вона сюди потрапила на роботу, їй за це платять, і вона ніколи не зрозуміє, навіщо хтось приїжджає сюди у вільний час, у відпустку. Для відпустки вона завжди вибирає Крит.

Я нічого не намагався пояснювати. Сказав лише, що теж люблю Крит, але тут, отут — це щось зовсім інше. Ми попрощалися, вона побажала мені успіху й незграбно поцілувала в обидві щоки, що мені сподобалося. Далі я пішов уже сам.

Я хотів пройти до Сканскбукти, оминаючи льодовик Йонтуфонна, але не знайшов дороги, проте це ж не Сканскбукта

була моєю метою, а втеча від світу й життя, які я лишав позаду.

Отож, я втік і впродовж тижня не бачив людських облич, я волочився розгалужуваними долинами й каньйонами, ставив намет біля струмків, якщо вдавалося знайти якісь давно полишені геологами дошки, розпалював із них невелике багаття й сидів білою ніччю при тих вогниках, старанно відміряючи собі бурбон із пластикової пляшки з поділками, так, щоб три четверті літра алкоголю вистачило мені на всю поїздку.

Я мовчав. Не медитував, навіть думав небагато. Їв, ішов, вибирав місце для табору, напинав намет, спав.

Вечорами я розставляв довкола стану кілки алярму, шворка якого, прикріплена до шумових набоїв, коли зачепить її неухвальный ведмідь, повинна була запалити заряди, щоб його налякати, а мене розбудити, після чого залізав у спальний мішок і білою ніччю, під сонцем, яке не заходило, сповнений первісного страху, засинав, засинав, торкаючись прикладу гвинтівки, я боявся, коли спав, і вставляв щасливий, кип'ятив воду на газовому пальнику, заливав ліофілізовану їжу й розчинну каву, їв неквапливо, одягався, згортав табір і йшов далі.

Їв, ішов, спав. Я мовчав, аж урешті-решт, після семи днів мандрівки, у мене закінчилися їжа й алкоголь, тож я повернувся до Піраміди, брудний, утомлений, якимось потайки й загадково щасливий, заспокоєний самотністю.

Судно, яким я збирався вернутися в Лонг'їр, мало припливти тільки за два дні, тому я зупинився в готелі, єдиному заселеному будинку цього покинутого шахтарського поселення, який росіяни з Баренцбурга відремонтували, коли лише за десять років зорієнтувалися в туристичному потенціалі колишнього містечка.

Готель був досить паскудний, однак мав бар, до якого, прийнявши душ і змінивши термобілизну на останній чистий светр із мериноса, я спустився, щоб випити.

Я не шукав товариства, після тижня абсолютної самотності я за ним узагалі не знудгував, ні за голосами, ні за обличчями, тож сів у кутку стійки й замовив подвійний бурбон без льоду. Я збирався випити його мовчки, читаючи книгу, може, теж роблячи якісь нотатки, а після цього піти відпочивати.

Тоді я вперше побачив її. Вона сиділа навпроти мене, по той бік стійки. На вигляд їй було років сімдесят, невисока й осадкувата, одягнена у зношену, вилянула, колись червону фліску, волосся мала зовсім біле, коротко обрізане, обличчя засмагле, розумне, живі очі, щоки червоні від десятків невеликих обморожень, укладених у мапу потрісканих судинок, що звивалися, немов розлита в каньйонах зморщок арктична річка.

Вона підняла свою склянку, виголошуючи німий тост, і всміхнулася, відслонюючи старі, трохи пожовклі зуби; її очі теж усміхнулися, малі, близько посажені, світло-блакитні.

Я відчув роздратування. Мені хотілося сидіти й пити серед барних статистів, полярних мандрівників, науковців і туристів, але ніким не потривоженим, хотілося також повільно й делікатно виходити зі своєї самотності, та якщо вже вона зловила зоровий контакт зі мною, то інакше не випадало, я ніяково всміхнувся й теж підняв свою склянку, тоді вона, найімовірніше, спрагла розмови, одразу підійшла до мене, сіла на барний стілець поруч і приязно озвалася:

— English, Deutsch, по-руски?..— угадуючи, очевидно, що норвезькою я, напевно, не знаю ані слова.

Сама вона англійською розмовляла досконало, лише ледь відчутний слід іноземного акценту змушував мене вірити, що це не її перша мова.

Я відповів, що English oder Deutsch, but rather English{1}. Вона запитала, що я тут роблю, тож я в трьох реченнях розповів про свій самотній тиждень на пустці, про те, що, йдучи вгору Тордалена, я не

знайшов дороги до Сканскбукти, каньйони мають занадто круті схили, не вдалося перейти, на що вона відповіла, що це зрозуміло, треба йти через льодовик, бо це не льодовик, який сходить, breen, а льодова шапка, fonna, у якій немає небезпечних щілин, альпіністські кішки не потрібні, достатньо льодоступів, що кріпляться до черевиків. Я засміявся, мовляв, добре, у такому разі за рік знатиму, що робити, і куртуазно запитав, що її сюди привело, хоча мене це зовсім не обходило. Вона зразу відповіла, що вже дуже давно на літо припливає на Свальбард своєю яхтою й лишається так довго, як дозволяють льодові умови. Цьогоріч хотіла обпливти весь архіпелаг, проте виявилось, що крига цим літом не відійшла, уся північ Свальбарду замерзла, разом із протокою Гінлопена, тому й крутиться тут, між Лонг'їром, Пірамідою й Нью-Олесунном.

Яхта мене зацікавила, тому я почав розпитувати, жінка відповідала тим охочіше, чим більш детальні питання я ставив, імовірно, утішена, що її співрозмовник виявляє елементарну мореплавну компетентність. Тож оповідала, що її «Ісб'єрн» — це сталевий, експедиційний кеч, п'ятдесят футів завдовжки, водонепроникні перебірки, опріснювач морської води, потужний двигун, генератор струму, майже три тисячі літрів пального, кілька комплектів вітрил, опалювання, морозильник, супутниковий телефон, закрита стернова рубка, можна стернувати в теплі й так далі. Розказувала довго, видно було, що пишається. Важко керувати ним самій, говорила жінка, бо це все-таки неабияке судно, але вона все облаштувала так, що й самотужки дає собі раду.

— Мене звуть Боргільд Моен,— сказала жінка нарешті, подаючи мені руку.

Я потис її й представився своїм іменем.

— But you call me Stefan, I know that «Szczezan» is impossible to pronounce{2},— додав я, як зазвичай у таких ситуаціях.

Вона запротестувала, відповіла, що спробує те дивне «szcz» якось вимовити, і виявилось, що це їй вдається перфектно. Борггільд запитала, звідки я родом. Я відповів, що з Польщі, хоч і не поляк, та сумніваюся, що їй захочеться вислуховувати довгі розповіді про заплутані питання складних етнічних ідентичностей давнього польсько-німецько-чеського прикордоння. Вона всміхнулася й приголомшила мене, говорячи: отже, ти сілезець? Я підтвердив і здивувався, що вона взагалі свідомо існування моєї God-forsaken land{3}. Борггільд лише махнула рукою, не збираючись розвивати цю тему, а коли я спитав про її походження, бо, зрештою, ніхто не був звідсіля, зробила широкий помах рукою, кажучи, нізвідки й звідусіль, плаває сорок років.

— Океан — моя єдина батьківщина,— ще додала Борггільд.

Я засміявся, мовляв, не дитина ж вона сирени й тритона, тож Борггільд зрештою сказала, що має норвезький паспорт, але не надто до нього прив'язана.

Вона запитала, чи плаваю я під вітрилами. Я відповів, що так, трохи плаваю, шкіперував крихту в Балтійському й Адріатичному морі, але це, звісно, нічого такого, вакаційне плавання, морський вовк із мене ніякий.

Тоді Борггільд Моен запропонувала, щоб я поплив із нею в Лонг'ір. Вона висадила тут чотирьох осіб, які лишаються в Піраміді, і могла б, ясна річ, пливати самотно, бо самотно плаває десятиліттями, але через це все-таки ще більше цінує товариство. Випливає завтра вранці, «Ісб'єрн» стоїть пришвартована біля того самого причалу, з якого відходить швидкий пором, дорога до Лонг'іра забере, імовірно, кілька годин.

Я, недовго думаючи, погодився. Мені більше не хотілося сидіти в Піраміді, не було причин, а попливати експедиційною яхтою — це завжди якась пригода, навіть якщо лише на кілька годин. Борггільд замовила чергове віскі, ми випили, після чого я попрощався й пішов

спати, позаяк не хотів, щоб у мене занадто швидко зужилося враження, що вона — доволі приємне товариство.

Уранці під борт «Ісб'єрн» я прибув перший, за чверть години до умовленого часу.

Кинув наплічник на причал, сів на нього й запалив першу за кілька тижнів цигарку. Пачку «джарумів» я мав із собою весь цей час, навіть плівку з неї не зняв, а тепер відчув бажання запалити.

«Ісб'єрн» стояла бортом до причалу, солідно прикріплена двома швартовами й двома шпрингами. Це була приголомшлива яхта, доглянута й чудово оснащена. Борти потужного сталевго корпусу пофарбовані в червоний, палуба, покрита добре збереженим тиком теплого відтінку, ретельно надрасна, грот і бізань згорнені на прихованих у щоглах ролерах, на штивних штагах звинені стакселі. Біля кормових релінгів у рукоятях заткнуті довгі алюмінієві жердини для відштовхування корпусу від криги, обіч них дві вудки — довга для тролінгу й коротка, з пількером, мабуть, на тріску.

Борггільд прийшла значно пізніше за мене, з невеликою сумкою й шуццером на плечі, ми привіталися, після чого вона хвацько застрибнула на свій човен. Я чекав, доки жінка запросить мене на борт,— і вона запросила. Я потрапив до заслоненого з трьох боків кокпіту, Борггільд відкрила східний трап, у кокпіті я зняв черевики й зайшов до каюти.

Внутрішність було облаштовано по-аматорському, не як чартерну яхту, а отже, лише три замикані каюти з ваннами, дві гостьові на носі, одна велика на кормі. Усередині жоден шматок сталі не виступав з-під темного червоного дерева, у кают-компанії бордова оббивка канап, у просторому камбузі велика плита на кардані, під віконцями на правому борту довга, повна книжок полиця, а на перебірці з червоного дерева над навігаційним постом біля дисплея суднової АІС і радара розвішено старовинні латунні й патиновані часом прилади: хронометр, барометр і гігрометр. На

латунному корпусі розташованого в центрі цієї трійці хронометра вигравірувано оздобний напис «Інвінсібл», немов усі вони походили з іншої яхти.

Борґгільд попросила, щоб я вибрав одну з носових кают, я обрав праву, кинув на койку наплічник і гвинтівку й вийшов до кокпіту. Жінка стояла за стерном, вона натисла стартер двигуна, сталевим корпусом «Ісб'єрн» пробігла делікатна дрож, з отвору на правому борту випльнуло воду, і дизель під підлогою почав рівно працювати на низьких обертах. Борґгільд запитала, чи впораюсь я зі швартовими, що мене трохи заболіло, тому я відрізав, що плаваю під вітрилами двадцять років, тож, мабуть, упораюсь, після чого мені відразу стало ніяково, бо це ж лише формально правда, скільки того плавання під вітрилами було впродовж тих двадцяти років, до того ж лише хтось невпевнений у собі вголос запевнятиме у своїй компетентності.

Борґгільд усміхнулася й попросила, щоб я стягнув обидва швартови й притримав нас на хвилинку на кормовому шпрингові, тобто тросі, що з'єднує корпус із причалом і тягнеться від корми в бік середньої частини судна. Я зробив так, як вона хотіла, тоді Борґгільд дала максимально повний назад і поклала стерно на борт, шпринг напнувся, ніс «Ісб'єрн» поволі відсунувся від причалу, Борґгільд перемкнула двигун на холостий хід, зачекала секунду й після цього дала повний уперед, я за її командою стягнув на борт шпринг, і ми рушили.

Не пам'ятаю, про що ми тоді розмовляли. Точно не про Холод, не про зниклий s/y{4} «Інвінсібл» і не про Конрада Відуха.

Про все це я дізнався трохи пізніше.

Здається, ми взагалі небагато говорили, але одне впродовж тих семи годин мало бути сказано, інакше не трапилася б ця історія, яку я спробую тут описати. Якоїсь миті, коли ми долали ті тридцять миль, що відділяли Піраміду від Лонґ'їра, Борґгільд мала мене

спитати, чи не хотів би я попливти з нею далі.

Мала, бо якби так не було, я б не поплив, а я мав їй відповісти, що це мило, але абсолютно неможливо, оскільки вже маю зворотний квиток, а вдома обов'язки, дітей, роботу. Борґгільд запитала, чим я займаюся, а я, як завжди знічений, відказав, що я письменник. Це її зацікавило, вона розпитувала далі, що я пишу, просила, щоб повторив прізвище й сказав, чи було щось перекладено іншими мовами, а коли я згадав про англійські й німецькі переклади, констатувала, що так, тепер вона собі щось пригадує, прізвище видалося їй знайомим, вона почитує німецькі газети, мабуть, тому. Мені тоді здавалося, що Борґгільд брехала, щоб справити мені приємність, і я визнав, що це не тільки мило, а й розумно з її боку.

Або, можливо, запитала мене про це допіру в порту в Лонг'їрі? Не пам'ятаю. Чи сказала мені Борґгільд, як довго хоче плавати? Не знаю.

У будь-якому разі — ні, я не міг лишитися. Не мав часу. За два дні відлітав мій літак, а ще раніше я вмовився в Лонг'їрі на пиво зі знайомою письменницею Ілоною Вишневською, а потім — так багато професійних і особистих планів.

Я не міг лишитися. Мусив вертатися додому, до життя, до світу, до всього, від чого втік.

Мусив. А проте так сталося, що коли ми зупинилися біля причалу в переповненій марині в Лонг'їрі, я залишив у каюті зброю й наплічник і пішов до містечка зробити покупки. У магазині Svalbard я купив добротну океанічну штормівку, після чого сів у Свальбарді, замовив пиво, випив і зробив шість дзвінків, два з яких закінчилися неприємною сваркою, унаслідок одного я втратив багато грошей, а решта три завершилися дещо прохолодним прощанням. Далі я ще зателефонував моїм синам і ламким голосом сказав, що ще не вертаюся, що ще трохи, тиждень, може, два, може,

три. Може, більше. Не знаю. Перепрошую. Я усвідомлював, що чиню недобре. Та вдіяти із цим нічого не міг.

Молодший узагалі не хотів зі мною розмовляти, старший сказав лише: «Видно, мусиш там ще трохи побути», і я відчув, як від суму в мене розривається серце, а проте не розірвалося, і так із серцем, яке досі билось, я повернувся на борт «Ісб'єрн», на якій Борґтільд саме поповнювала запаси провіанту, розвантажуючи чималий візок із покупками. Побачивши мій радше похмурий вираз обличчя, вона запитала, чи все гаразд. Я тільки знизав плечима. Ні, не все було гаразд, власне кажучи, ніщо не було гаразд, але я не бачив причин для нарікання.

Дві години по тому ми віддали швартови й вийшли у води Ісфіорден, після чого Борґтільд, нарешті оцінивши моє мореплавне вміння як задовільне, вирішила, що пора вже залишити мене на вахті самого, уткнутого вусами страхувального ременя в штормовий трос. Вона порадила мені тримати курс 250, майже прямо на захід, і пішла спати, а я, тепло одягнений, попивав чай з лимоном і поволі мерз за стерном, попри два светри, вовняну білизну, штормівку, шапку й рукавиці. Коли плаваєш на Шпіцберґені, вітрила ставиш рідко, та цього разу дуло ідеально, зі сходу, тож ми поставили метеликом два передні стакселі, грот і бізань лишилися згорненими на ролерах, велика генуя й клівер легко розганяли «Ісб'єрн» до шести вузлів.

Після шести годин плавання «Ісб'єрн» минула Капп Лінне, замить по тому ми вже були у відкритому океані, ніс сталевого кеча вривався у воду й розтинав хвилі, що поступово більшали, а в сталевій сірйаві неба, що зливалося з морем, чаїлася страшна загроза, та сама, якої я, виходячи в море, завжди остерігаюся. Я боюся й завжди боявся океану, його понурої, поганської могутності. Тому я так його любив. Стара англійська приказка говорить, що тільки дурні не бояться моря.

Я змріяв поглядом горизонт крізь бінокль, глянув на інтегрований із радаром дисплей АІС, упевнився, що нам не загрожує ніяке зіткнення, коли вже на горизонті не було ні сліду інших суден, окрім сірого, що зливався з морем, корпусу корабля норвезької берегової охорони, патрульника «Свальбард», який минув нас здалеку, ідучи повільно до Лонг'їра. Я увімкнув автопілот і спустився в каюту розбудити Борггільд, проте Борггільд уже не спала, а поралася в камбузі, заливала окропом дві тарілки ліофілізованого гуляшу. Вона попросила мене ще не знімати штормівки, зробимо розворот, я допоможу їй з вітрилами, тож я вернувся в кокпіт. Борггільд вийшла за мить лише в легенькій куртці, але в як слід застібненому рятувальному жилеті. Вона показала мені, де ввіткнутися в штормовий трос для роботи з вітрилами, ми згорнули клівер і геную, яку для розвороту треба було згортати, після цього Борггільд узяла до рук стерно, і поворотом через фордевінд ми перейшли лінію вітру, я працював шкотами, Борггільд узяла курс 180, а потім прямо на південь, ми підтягнули вітрила до бакштага лівого галса й ішли так якусь мить, я закріпив контршкоти, вітер трохи посилювався, дуло, може, вузлів п'ятнадцять, спокійно, без поривів, Борггільд увімкнула автопілот, огледіла горизонт, і ми вернулися в каюту.

Я у двох словах прозвітував про останні години моєї вахти, сказав, що нас минув KV{5} «Свальбард», Борггільд поцікавилася, чи не викликали нас, бува, по радіо, я згідно з правдою заперечив, Борггільд лише похитала головою, ніби те, що нас не викликали, щось означало, глянула на каютний багатофункційний дисплей картплотера, який також показував дані з АІС і радара, після чого подала мені тарілку з ліофілізованим гуляшем, що вже добряче увібрав у себе воду. Ми сіли за стіл у кают-компанії, мовчки їли, а потім Борггільд запитала, що я питиму, а я так само запитав, що в неї є, тоді вона відчинила дверцята щедро заставленого невеличкого

бару й відповіла, що все, включно з льодом із льодовика, якому тисячу років, чудовим до віскі. Я попросив бурбон, і якщо вже з льодовика, то хай буде з льодом, Борггільд налила мені до склянки подвійну порцію, дістала плитку шоколаду, собі налила кави.

• • •

Далі — у повній книжці «Холод».
nashaknyga.com.ua